

מבצע 'עשרת הדברות'

"כדאי להשתדל אשר בעת קריאת הפרשה [של מתן תורה] בזמן
מתן תורה בכל שנה ושנה

**כל בני ישראל, גם קטני קטנים(ות), יהיו בבית הכנסת
(לכל הפחות) בעת קריאת עשרת הדברות**

ולהעיר אשר מתן תורה הוא על ידי 'בנינו עורבים אותנו'¹ "2.

קריאה של חיבה זו עוררה הדים בכל קצווי תבל, כאשר אלפים ורבות
מבני ישראל התעוררו לציין בכך יום מתן תורה לעם ישראל. בכדי להרחיב
קהל הילדים והילדות שיבואו לשמוע קריאת עשרת הדברות, נועדו כמה
יוזמות, כגון להעניק מיני ממתקים לכל משתתף. ויש מקומות שראו לסדר
קריאת התורה נוספת בשעה שהיא נוחה לילדים לבוא עם אמותיהן, שלא
בעת התפלה. ככל הנהגה חדשה, ראוי לבחון הפרטים מבחינה הלכתית.

א. קריאת התורה שלא בעת התפלה \ ב. קריאת התורה במנחה ליחידים שלא שמעו
הקריאה בשחרית \ ג. מי שחיסר מקצת הקריאה בשחרית \ ד. אם ניתן לקרוא רק את
'עשרת הדברות' \ ה. אם ניתן לדלג על מפטיר והפטרה? \ ו. מחיצה? \ ז. חלוקת גלידה
לילדים טרם ששמעו 'קידוש' \ ח. הבאת ספר-תורה במיוחד למקום בו יאספו הילדים \ ט.
עריכת הגרלה \ י. כאשר חושש שיגיעו באופן האסור.

א) **קריאת התורה שלא בעת התפלה:** כתב אחד מגדולי
הפוסקים שכאשר משום סיבה לא קראו בתורה בשחרית של שבת,
יקראו במנחה כל הסדרה ויקראו שבעה גברי, "כי כל יום השבת הוא

¹ שיר השירים רבה פ"א, ד (א).

² לקוטי שיחות כרך כח ע' 315, משיחת יום ב' דחג השבועות תשמ"ג. אכן קריאה
ראשונה לכך היתה בשנת תשמ"מ, בערב ר"ח סיון – ראה לקו"ש כרך כג ע' 250
ואילך. פרק על נושא זה – בס' המבצעים כהלכתם ח"ב ע' 169-184. ובס' נתיבים
בשדה השליחות ח"ב פ"ד ס"ז דיברנו בזה בקצרה, וכאן באנו באופן מפורט יותר.

להעיר מזה שהרמב"ם שלל המנהג שהקהל עומדים לעשרת הדברות, מחשש
הקראים וכיו"ב (שו"ת הרמב"ם הוצ' מקיצי נרדמים, סי' רסג). אבל מנהג העמידה
בעשה"ד פשט אצל האשכנזים, כמובא בשערי אפרים שער ז סל"ז. וגם אצל
הספרדים, כמ"ש היחיד"א בספרו טוב עין סי' יא. ובס' המבצעים כהלכתם ציין גם
לס' שלמי צבור רצ ב.

זמן הקריאה" ³. וכל שכן ביו"ט, שאין קוראים בו בתורה במנחה, שזמן הקריאה הוא כל היום.

ב) קריאת התורה במנחה ליחידים שלא שמעו הקריאה בשחרית: לדעת האחרונים, דין השלמת קריאת התורה נאמר רק כאשר היו עשרה בשחרית, ורק שלא קראו בתורה מחמת אונס. אבל לא נאמר דין ההשלמה ליחידים שלא שמעו הקריאה בעת תפלת שחרית ושוב נאספו ⁴. אבל כבר נהגו לסדר מנינים לקריאת התורה, גם בשביל יחידים שלא התפללו בציבור, ויש להם על מה שיסמוכו ⁵.

³ דגול מרבבה, או"ח סי' קלה ס"ב, הובא בשערי אפרים שער ז סל"ט. אך שם כתב שאם כבר התחילו הצבור תפלת מנחה ב'אשרי, ובא לציון, וקדיש', אזי יקראו הקריאה של מנחה, היינו התחלת הפרשה הבאה. ומשמע שאז יאלצו להשלים פרשת היום בשבת הבאה [כברמ"א שם – דלהלן הע' 8].

⁴ שערי אפרים, שם. וראה גם פסקי תשובות סי' קלה הע' 40.

⁵ בצפנת פענח הל' תפלה פי"ב ה"ה הביא מהרמב"ן במלחמות ריש פ"א דמגילה, שקריאת התורה היא חובת הצבור. אך במו"ק ריש דף כג א, בדין נשיא שמת, מבואר דאף כשלא התפללו בצבור, התאספו בבית הכנסת לקריאת התורה. "אך הדין כך: דהיכא שיש ציבור, אז היחיד פטור מקריאה, משא"כ אם ליכא ציבור, אז מוטל החיוב על כל אחד ואחד שיהיה עשרה לקריאת התורה". אך לא די לן בכך, כי בנדו"ד יש כאן ציבור שכבר שמעו קריאת התורה היום.

אכן הוה עובדא בהגאון החתם סופר, שפעם תוך כדי נסיעה התפלל שחרית ביחידות במלון, "ובשעת מנחה הגיע לאחד הקהילות וקרא שם בעשרה בביהכ"נ", והי' אתו עוד אחד מגדולי הדור דאחיק עלי' (שו"ת גורן דוד, או"ח סי' ה). סתמא דמילתא הוא שבאותה הקהילה קראו כבר בתורה בשחרית, ומ"מ ניאות החת"ס לקבץ מנין לקרות בתורה במנחה. וראה גם מה שהביא בפסקי תשובות (שם, הע' 23) להתיר זאת בשעת הדחק.

ומשמע דס"ל להחתם סופר שרשות ניתנה ליחידים ליצור ציבור ובכך להביא על עצמם לחיוב הקריאה בתורה. וכן משמע מדברי הרה"ק מבוטשאטש המובאים להלן הע' 8 בסופה.

עוד להעיר מחקירת הגר"י ענגיל (ציונים לתורה כלל ט) אם חיוב קריאת התורה היא השמיעה או הקריאה, אם החיוב על כל אחד הוא **לשמוע**, או שכל אחד יקרא בפני הצבור, ורק שהעולה מוציאם ידי חובתם, ע"ש בארוכה. (ולהעיר משו"ת צמח צדק או"ח סי' לה ש"ל שברכות כל העולים הן על קריאת הקורא, ומשום כך שלל שם עיני ההוספות. ומשמע כאופן הב' של הר"י ענגיל). ואכמ"ל, כי אם להעיר שלא נראית מחקירה זו הכרעה לנדו"ד.

גם נוהגים בקריאות כאלה, שבפתיחת הארון אומרים הפסוקים והבקשות השייכות ליום זה.

ג) **מי שחיסר מקצת הקריאה בשחרית**⁶, יש להסתפק אם ניתן להתחשב אתו עבור ה'ששה'⁷ לקרות כל הקריאה מחדש⁸.

⁶ אם מועיל לכך שיישאו בביהכ"נ אבל יחשבו בדעתם שאין רוצים לצאת ידי חובתם בשמיעתם? לא נהירא, שהרי העיקר הוא שחיוב קריאת התורה הוטלה על הצבור, לא על כל יחיד. והרי יחידים הללו היו חלק מצבור שמילאו חובתם וקראו בתורה ברבים, ומה בכך שיחיד זה לא רצה לצאת י"ח, שהרי אין החובה עליו מעיקרא (הערת הרב גדלי' ליברמן שליט"א).

⁷ ראה ביאור הלכה ר"ס קמג בשם חידושי הר"ן רפ"ק דמגילה; פסקי תשובות שם ס"ג.

⁸ כתב הרמ"א ס' קלה ס"ב: "אם ביטלו שבת אחת קריאת הפרשה בשבת, לשבת הבאה קורין אותה פרשה עם פרשה השייכת לאותה שבת". ובמגן אברהם שם סק"ד הוסיף: "והוא הדין אם התחילו ולא סיימו מחמת קטט". ומשמע שבשבת הבאה יקראו כל הפרשה של השבת שעברה, אף החלק שכן קראו באותה שבת.

והנה, פשטות דברי הרמ"א (ומקורו, אור זרוע הל' שבת ס' מה) מורים שקוראים שתי הפרשיות כמנהג הפרשיות המחוברים, שקורין ג' עולים בפרשה הא', והעולה הרביעי ב' הפרשיות וכו'. הרי שאם בשבת הא' קראו עד ששי, הרי בשבת הבאה יעלו ג' קוראים במה שכבר קראו בצבור זה!

אבל יש אומרים שלשבת הבאה יקראו בעליית 'כהן' כל הפרשה שעברה וגם בפרשה של היום עד 'שני' (פתח הדביר לאו"ח שם, אות ד).

שלאופן הראשון יש לבסס שגם אם חיסרו רק חלק מן הקריאה בזמנה, הרי כשבאים להשלים, יש לקרוא כל הפרשה הראוי'. וגם לאופן השני י"ל דהיינו משום שבשבת הבאה אין זה זמנו של הפרשה שחיסרו. משא"כ בנדו"ד, שבאים לקרות במנחה על סמך שכמה יחידים חיסרו חלק מהקריאה של היום, יש להצדיק קריאת כל הפרשה של היום.

אך יש לדחות כל ההוכחה משם בנדו"ד, כי שם מכיון שנדחית הקריאה, אז ראוי לקרותה מתחילתה (ועצ"ע ההכרח לזה), אבל בנדו"ד, ש"כל היום זמנה", הרי שאם שמעו בשחרית עד 'שלישי', הרי בבואם לקרות בשעת מנחה, נימא שקריאה זו הוא המשך של קריאת שחרית, ואין להצדיק לחזור על קריאת הפרשיות של שחרית בברכה. לאידך, אם נחשבת כקריאה חדשה, הרי תקנת חז"ל שביו"ט יהיו חמשה עולים.

אכן אין להעלים שיש סוברים להתיר קריאת התורה גם בעבור יחיד שלא שמע הקריאה (אשל אברהם (בוטשאטש) סו"ס סט. אך בהמשך חזר להסתפק, אולי צריך דוקא י' או ו'). ויש לעיין אם ניתן לתווך שיטה זו עם המקובל אצלנו לענין

ד) **אם ניתן לקרוא רק את 'עשרת הדברות'?** אין להתיר קריאת התורה בברכות לעולה יחידי⁹. ולקרוא בתורה בלא ברכות, הרי לפי מנהגנו שלא להוציא ס"ת לקריאת ה'נשיא'¹⁰, גם אין להוציא ס"ת רק לקריאת עשרת הדברות¹¹.

ה) **אם ניתן לדלג על מפטיר והפטרה?** אם יש ששה גברים שלא שמעו מפטיר והפטרה בשחרית, אין לבטל תקנת חז"ל של מפטיר והפטרה. אלא שיכולים לשם כך לכנס הגברים יחד סביב שלחן הקריאה, ובאותה עת לעשות פעילות עם הילדים – באופן שלא יהווה בזיון לס"ת וכו'.

ו) **מחיצה?** קריאת התורה היא בכלל 'דברים שבקדושה', וכמו התפילה בצבור, צריכה להיות עם מחיצה¹².

תענית צבור, להצריך לפחות ג' מתענים, והם יעללו לתורה (שו"ת צמח צדק, או"ח סי' קו. וראה נתיבים בשדה השליחות ח"ב ע' 55 (פ"ג הע' 28).

⁹ ברכי יוסף או"ח סי' תרפ"ג (אודות עשרה שנשתהו בבית האבל ועי"ז חיסרו קריאת התורה, ובאו לביהכ"נ לקרוא פרשת החודש). ואף כי לענין פרשת זכור יש שהקילו בכנ"ל, היינו לפי שקריאת פרשת זכור היא מן התורה (ראה פסקי תשובות, או"ח שם, סק"ב). משא"כ קריאת עשרת הדברות.

¹⁰ ראה אוצר מנהגי חב"ד-ניסן ע' ו ואילך. אחד מהחששות בכך, שלדעת הירושלמי אין לקרוא בתורה בצבור בלא ברכות (ראה שו"ת משיב דבר ח"א סי' ז).

¹¹ אך אם אין עשרה אנשים בני-מצוה, ניתן לקרוא בתורה בכנופיא בלא ברכות (שערי אפרים שער ז סל"ח. וראה נתיבים בשדה השליחות ח"ב פ"ד הע' 10). ואז רשאי לבחור לקרוא רק את 'עשרת הדברות'.

ויפה העירני הר"ר ישראל רובין שליט"א, שליח בעי"ת אלבני, נ.י., שאם איש מן הנוכחים טרם בירך ברכת התורה ביום זה, ראוי לבקש ממנו לברך בקול ברכות התורה [לפני הקריאה], ולזכות בכך את הקהל בברכה זו, שהיא מן התורה!

עוד העיר לי משו"ת ממעיני הישועה (להר"י הירשהארן, מונטריאל תשי"ט) סי' ט, במענה על שאלת הר"ר אפרים קרליבך ז"ל על יישוב שלא קיים בו מנין של עשרה לתפלה בשבתות, שיש להתיר הוצאת ס"ת לקרות בו בקבוצה של נערים שטרם הגיעו לגיל מצוות.

¹² על דבריו בשיחה הק' להביא כל הילדים יחד "(עם אבותיהם ואמותיהם)", מעיר כ"ק אדמו"ר זי"ע (לקו"ש חכ"ג שם הע' 56):

ז) **חלוקת גלידה לילדים טרם ששמעו 'קידוש': שאלה:** אם ראוי לחלק גלידה לילדים תיכף אחרי ששמעו קריאת 'עשרת הדברות'. שהרי הגלידה אינו סובל דיחוי, ונמצא שמאכיל לתינוקות לפני 'קידוש'?

תשובה: מן הדין הרי התינוק, גם משהגיע לחינוך, "מותר להאכילו קודם קידוש – אם הוא רוצה לאכול, וכן לשתות. ואסור לענותו"¹³. ומ"מ מנהג ישראל לחנך לילדים להמתין עד שישמעו קידוש, וגם ה'שליח' מחנך כן את ילדיו במשך שבתות השנה. וא"כ גם ילדיו 'יוכרחו' לאכול הגלידה לפני קידוש. ויש לבדוק האפשרות לחלק הגלידה [בהקדם האפשרי!] בחדר שני, ושם יקדש אחד על היין לתועלת הילדים והילדות.

ח) **הבאת ספר-תורה במיוחד למקום בו יאספו הילדים:** מנהגנו לדייק שכאשר הובא ס"ת ממקום למקום, להשתדל לקרות בו ג' פעמים¹⁴. אך בכדי להקל בכך, נראה שלא יזדקקו בנדו"ד להביא ב' ס"ת, והס"ת היחידי יגוללו לצורך מפטיר. ואף שאין גוללים ס"ת בצבור – מפני כבוד הציבור¹⁵, הרי בודאי ישכילו לנצל את זו כיאות לצבור זה.

ט) **שי למשתתפים והגרלה על פרס:** "אסור ליתן שום דבר במתנה לחבירו בשבת ויו"ט, אלא מיני מאכל ומשקה שלצורך היום"

אף שכמובן בפשטות - אלה בעזרת אנשים ואלו בעזרת נשים וכמקרא מלא שדיבר הכתוב: אתם נצבים היום כולכם (לאחדים כאחד) . . . ראשיכם . . . כל איש ישראל טפכם נשיכם . . . שואב מימך (ר"פ נצבים) - שבודאי לא היו בערבוביא. וראה פרש"י דברים א, כב.

[ברש"י שם מבחין בין אסיפה הוגנת, "ילדים מכבדים את הזקנים", לבין אסיפה שאינה הוגנת, "בערבוביא"].

¹³ שו"ע אדה"ז סי' שמג ס"ז. ועל זה סמכו להטעימם מיינ של קידוש בביהכ"נ, אע"פ שאינם יוצאים ידי חובתם בקידוש זה (שוע"ר סי' רסט ס"ג). ומשם ניתן לדייק להתיר זאת, בעת הצורך עכ"פ, אף כאשר התינוק אינו רעב ולא מעונה.

¹⁴ ראה שלחן מנחם כרך ה ע' רסט. והארכנו בזה בס' נתיבים בשדה השליחות ח"א ע' מז-נא.

¹⁵ שו"ע או"ח סי' קמד ס"ג.

16. גם אסור להטיל גורל בשבת¹⁷. ויש שציידו להתיר הגרלת פרס ביו"ט. ולא נהירא¹⁸.

(י) **במקום חשש חילול יו"ט:** ההיתר לארגן אירוע בשבת ויו"ט למרות החשש שיש שיגיעו באופן האסור, היינו כאשר יש צד ספק להיתר¹⁹. וגם אז, בפרסומות של האירוע ראוי לכלול הודעה על איסור הנסיעה במכונה בשבת ויו"ט²⁰. ולכן, במי שיודע בהם שיגיעו באופן האסור, לא ילחוץ עליהם אישית שיגיעו לאירוע.

16 שוע"ר סי' שו סט"ו.

17 רמ"א או"ח סו"ס שכב [בשוע"ר חסר סימן זה]. וראה פסקי תשובות שם סק"י. ומבואר שגם על מאכלים אסור להגריל, ראה הערה הבאה.

18 ב'התקשרות' גליון תסא צידד להתיר ע"פ המשנה ברורה שם וקצות השלחן סי' קמו (ח"ח ע' קנ), ע"כ. ברם, דברי המשנה ברורה (שם ס"ק כה) הם דברי המגן אברהם (שם סק"ט), להתיר ההגרלה ביו"ט לצורך מצוה, מהא דתנן (שבת קמח ב) "מטילין חלשים על הקדשים ביו"ט, אבל לא על המנות". טעם ההיתר לדעת הרמב"ם (פ"ד מהל' יו"ט ה"כ) הוא "בכדי לחבב המצוה" של אכילת קדשים, "לפי שיש מצוה בהשתדלות באכילתן ובזכיה בחלק הגדול" (פיה"מ, שבת פכ"ג מ"ב). לדעת המגיד משנה (שם) היתר זה נאמר גם בקדשים שנשחטו אתמול. ואילו לרש"י, ההיתר הוא רק בקדשים שנשחטו בו ביום, שלא הי' אפשר לחלקן מאתמול. ולהר"ן, כן הוא גם דעת הרמב"ם.

וכנראה שהכותב הנ"ל רצה לדמות נדו"ד לדבר מצוה, והרי אי אפשר הי' להגריל המתנה מערב החג. אבל: טעם ההיתר לרש"י הוא שלא יבואו הכהנים לידי מריבה על חלקם המגיע להם מן הקרבן (ראה תוס' יו"ט לשבת שם). טעם זה אינו שייך בהגרלת מתנה. ולהרמב"ם, ההיתר הוא לחבב הקדשים, שהזוכה בגורל יגיע לידו חפץ של מצוה. גם המג"א משמע דמיירי בכעין זה, בכיבודים בביהכ"נ, מי יעלה לתורה וכו'. משא"כ בנדו"ד שההגרלה היא על שעשוע וכו"ב, שלכל היותר יוגדר כ'הכשר מצוה'.

19 ראה בארוכה בס' נתיבים בשדה השליחות ח"א ע' קצט-רכד.

20 אגרות קודש חי"ד ע' צה.